

EKİM DEVRİMİ'NİN KAZAKİSTAN TARİHİ ÜZERİNE ETKİSİ

Jandos KUMĞANBAYEV*
Kuanış KARAJAN**

Özet

Ekim Devrimi, Çarlık Rusya'nın 1917 yılının Ekiminde Petrograd'daki Kışlık Sarayın Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin eline geçmesiyle başlayan Sovyetler Birliğinin kurulmasına yol açan olaylar dizisidir. Ekim Devrimi, aynı zamanda 1917 Şubat Devrimi ile başlayan devrimci sürecin ikinci aşaması olarak da değerlendirilir. Son zamanlardaki araştırmalara göre bu konuya ilgi azalmış gözükmemektedir. Ancak, bugüne dek Ekim Devrimi'nin gerçekleri tam anlamıyla açıklığa kavuşmuş değildir. Vladimir İliç Lenin'in, devrim aydınlarının, Alaş aydınlarının çalışmaları, o zamanlardaki partilerin toplantıları ve hesapları, devrim belgeleri, yayınlar ve devrimle ilgili hatıralar tam anlamıyla araştırılmış değildir. Tarihi devrim sürecinin Bolşeviklerin isteği çerçevesinde tek taraflı açıklanarak, asıl gerçeklerin gizli saklı kaldığını açıkça belirtmemiz gerekir. Dolayısıyla, bu makalede Türkistan coğrafyasında Bolşevizm sürecinin bugüne dek saklı olan bazı yönleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Ekim Devrimi, Bolşevikler, V.İ.Lenin, Türkistan, Alaşorda.

THE INFLUENCE OF OCTOBER REVOLUTION ON HISTORY OF KAZAKHSTAN

Abstract

The October Revolution is series of events which took place in 24 October 1917 capturing Winter Palace in Petrograd by Bolsheviks under the leadership of Lenin which led to establishment of Soviet Union. The October Revolution is also considered being the second phase of the revolution period after 1917's February Revolution. Nowadays, the interest about this topic seems reduced in the view of recent researches. However, the truth about The October Revolution hasn't been revealed till now. The works of Vladimir Lenin and Alash Intellectuals, plans and documents of party's meetings, documents of revolution, publications and memoires about revolution are not fully researched. The revolution period within the framework of Bolsheviks has one-sided explanation, so we should make clear the hidden facts. Thus, this article will include some hidden facts about Bolshevism period of the Turkestan Geography.

Key Words

The October Revolution, Bolsheviks, V.I.Lenin, Turkestan, Alashorda.

* Doktora Öğrencisi, AI – Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Tarih Fakültesi/Kazakistan. zhankum0186@mail.ru

** Prof.Dr.,AI – Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Tarih Fakültesi Öğretim Üyesi. karazhan_kuanish@mail.ru

GİRİŞ

25 Kasım 1917 yılında, Rusya başkenti olan Petersburg'da Almanya askeri yönetiminin maddi ve manevi desteğiyle gerçekleşen devrim sayesinde hükümet başına gelen Bolşevikler partisi, bütün Rusya kurultay toplantısını başlamadan dağıtmış ve diğer partilerle bu partiler arasında olan Alaş Partisiyle anlaşamamıştır. O zamanlarda bile Rusya'nın kendi içinde Ekim Devrimi'nin yasal olup olmadığına dair şüpheler de vardı.

Rus devrimi, 1917 yılı Rusya'da yaşanan Çarlık otokrasisinin yıkılıp yerine Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla sonuçlanan bir devrimdir. Çarlık yönetimine son verilerek siyasi egemenliği Geçici Hükümet'e bırakılmış olan ülke yönetimi politik soldan destek almakla birlikte *çifte dönem* geçirmekteydi. Bu karmaşa dönem, birçok isyan ve çatışmayı içinde barındırmıştır. Aynı yılın Ekim ayında gerçekleşen ikinci devrim ise, V.Lenin'in önderliğindeki Bolşevik Parti ve işçi Sovyetler St.Petersburg'taki Geçici Hükümetini ortadan kaldırmış ve yerine Bolşevik /Komünist hükümeti kurmuştur. Bolşevikler kendilerine bağlı işçi gruplardan önce *Kızıl Muhafızları*, daha sonra *Kızıl Ordu*'yu yaratmışlardır. (Orlando Figes, *A Peoples Tragedy*, s. 370). Daha sonra kendi aralarında "Kızıl" (Bolşevik) ve "Beyaz" (Bolşevik karşıtı) gruplar arasında patlak veren iç savaş ülkeyi karışıklığa sürüklemiştir.

Rus marksizminin babası olarak adlandırılan T.B.Plehanov, 27 Kasım'da Devrim sonrası 2 günden sonra Petrograd işçilerine mektup yollamıştır. Mektubunda, işçi ve asker milletvekilleri komitesinin eline geçen yönetimden memnun kalmadığını belirterek: "Son aylarda bizler sosyal demokratlar, Engels'in işçi sınıfı için tarihi mutsuzluğun en büyük siyasi yönetimini henüz hazırlıksız bir zamanda ele geçirecekleri uyarılarını sık hatırlamıştık. Bizim işçi sınıfımız kendi yönetimini oluşturmaya hazırlıklı mıdır? Hayır! Hazırlıklı değildir. İşçi sınıfı kendi yönetimiyle ne kendine, ne de halka yararını sağlayabilir. Onlara kendi isteği dışında yönetimi vermek, tarihi mutsuzluktur. Bu sadece onlar için değil, bütün Rusya için büyük mutsuzluktur!" diye bu düşünceleri dile getirmiştir (*Ekim Devrimi*. 1991:305).

Plehanov mektubunda, Rus işçisinin başladığını Alman işçisi tamamlar denen ümidin büyük hastalık olduğuna değinerek, Rus devrimini ne Fransız, ne İngiliz, ne de Amerikalı destekleyecektir diye hatırlatma yapar. Dolayısıyla, "Rus proletaryası, zamanından önce siyasi yönetimi işgal ederek sosyal devrim yapamaz. Rusya'da yaşayan proletaryat halkın çoğunluğu cahildir ve onların sosyalist yapıyı kapitalist yapıya değiştirme gibi ihtiyaçları da yoktur. Onların sosyal devrim yapma isteği sadece ülkeyi ekonomik krize ve kayıp yaşamalarına sürükler. Bu durum ise, Dünya Savaşına yol açabilir ve elde ettikleri kazancı kaybetmek zorunda kalırlar" diye yorum yapar (*Ekim Devrimi*. 1991:304–305). Burada geleceğe dair yorumu, V.İ. Lenin değil, T. Plehanov daha bilgin bir şekilde tahmin edebilmiştir.

O zamanlarda Ekim devrimi ve devrim karşıtı ile ilgili birçok makaleler, belgeler ve kitaplar yayınlanmıştır. Ancak, devrim karşıtı çalışmaların yayınlanması, devrim tarihini “*yalanlayanlar ya da milliyetçilik nasihatini yapanlar*” ve “*troçkistik yayınlar*” (троцкистик) diyerek yasaklanmıştır. Bunların arasında G.Safarov’un 1921 yılında “İşgalci Devrim”, “Türkistan Tecrübesi”, T.Riskulov’un “Devrim ve Yerel Halk”, S. Braynin ile Ş. Şafiron’un (1934) “Jetisu’daki Komitelerin İlk Adımı”, 1935 yılında yayınlanan “Alaşorda tarihi”, N. Martinenko’nun “Alaşorda” adlı belgeler derlemesi ve başka makaleler ve çalışmalar da yayınlanmıştır.

Adı geçen bu çalışmalarda Kazak Türklerinin yaşadığı Türkistan topraklarında Ekim Devrimi ile ilgili bazı gerçeklere rastlamak mümkündür. Örneğin o zamanlarda Kazakistan’ın sosyalizm kurma hazırlığı yoktur. Bunu F.İ. Goloşekin kendi sunumlarında bir değil, birkaç defa dile getirmiştir. Zenginler ile yarı feodal ezgisinde yaşayan halk için komünizm partisinin ideolojileri henüz anlaşılıyordu (Goloşekin F., 1930:XV). “Ancak 1925 yılından sonra Kazak parti organlarını Bolşevik sistemi çerçevesinde yürütmelerini yaygınlaştırmaya başlamıştır” diye farkında olmadan Ekim Devrimi’nin Kazakistan’daki yasadışı gerçekliğini açığa çıkarmıştır (Goloşekin F., 1931:66). Yani, Ekim Devrimi’nin Kazakistan topraklarında dışarıdan adlandırıldığı Sovyet Hükümetinin millî şemasından da fark etmek mümkündür. Buna kanıt, 15-22 Kasım 1917 tarihinde Taşkent’te gerçekleşen III olağan toplantısında (III съезінде) alınan kararında yeni hükümet “Türkistan Halk Komiserler Komitesidir. Ancak, komite kararlarında Devrim hükümetinin Yüksek Kuruluna Müslümanların alınması mümkün değildir” diye açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, Müslümanların toprağı olan Taşkent’te yerel Müslüman halkın yönetime ve yönetim seçimine katılmalarını yasaklamış ve az sayıda yaşayan Rus halkı arasından 14 kişilik Rus işçilerinden oluşan Halk Komiserler Komitesini kurmuşlardır. Bu komite üyeleri arasında hiç Müslüman temsilcisi seçilmemiştir (Safarov G., 2002:74). Komite başkanı F. Kolesov, “Müslümanları komite içine almamız imkânsız. Çünkü onların bize olan görüşleri belirsiz ve proletarya birlikleri yoktur” diye açıklamaktadır.

Bolşeviklerden ümidi kesen yerel halk 22 Kasım’da Fergana hanlığının eski başkenti Kokan şehrinde Bütün Türkistan çapında olağan IV Toplantı gerçekleştirip orda Geçici Hükümet kurmuşlardır. Yeni devlet şeması, “Türkistoni Muhtariyat” olarak adlandırılmıştır. Toplam 32 üyeye sahip olan bu yeni Otonom İslam Hükümetinin ilk başkanı ve bakanı olarak M. Tınışbayev seçilmiştir. O görevinden ayrıldıktan sonra başkan olarak yerine M. Çokay gelmiştir.

Devrim sonrası Bolşevikler ile “Alaş” partisi anlaşamamıştır. Ekim devrimine kadar *Alaş* partisinin aydınları Kazakistan’ın sosyal-ekonomi ve siyasi gelişimlerine dair kendi projelerini hazırlamıştır. Ancak, St. Petersburg’daki devrim ise, gerçekleşmesi planlanmış olan II. Olağan Kazak Türkleri toplantısının 1 hafta öncesinde gerçekleşmiştir. Bu toplantıya toplanan çoğu Kazak aydınları bu devrimin yasadışı gerçekleştiğine dair kendi itirazlarını bildirmiştir. Bunun sebebini Kazak

aydını Alihan Bokeyhan şöyle açıklamaktadır: “Devrim sırasında (Şubat) Kazak ve Kırgızların yaşadığı bütün bölgelerde (Akmola, Semey, Torgay, Oral, Fergana, Semerkand, Jetisu, Sırderya eyaletleri, Astrahan gubernyası, Bökey Ordası) Eyalet çapında toplantılar gerçekleşerek, Kazak ve Kırgızların kendi-kendini yönetim imkânlarını genişletme ve geliştirme yönünde kararlar almıştır. 20–26 Temmuz 1917 yılında Orınbor’da gerçekleşen toplantısında ise, milletvekilleri seçilmiş ve Kazak-Kırgız halkının Milli Sınır Otonomunu almakla ilgili kararların alınması amaçlanmıştır. Ancak, ülkedeki hükümeti Bolşevikler işgal edince bazı programlar ertelenmiştir. Ancak aradan uzun zaman geçmeden 1917 yılının 5-13 Aralık tarihleri arasında Orınbor’da II Olağan Kazaklar Kurultayı gerçekleşmiş ve Milli Sınır Otonom ülkesi kurmayı gerçekleştirmek ve ülkede Bolşevizmin gelişmesine yol verilmemesi kararları alınmıştır” (Martınenko N., 1992:116).

A. Bokeyhan Kurultayda en önemli mesele olan Millî Otonom kurmayla ilgili sunum yapmıştır. Sunumunda Kazak eyaletlerini çevreden gelen zarar ve baskılardan korumak için geçici olsa da Halk Komitesini kurmayı (geçici hükümet) ve ismini “Alaş” olarak adlandırmayı teklif etmiştir. Sonuç itibarıyla, 15 kişiden oluşan bu hükümetin başkanı olarak halkoyu ile A. Bokeyhan seçilmiş ve bu hükümetin ayakta kalmasını korumaya çalışmıştır.

Böylece, devrim sırasında Kazakistan’da birbirinden ayrı üç hükümet oluşmuştur. Biri *Rus Sovyet Hükümeti*, ikincisi yerel halktan oluşan *Kokan* hükümeti, üçüncüsü *Alaşorda* hükümetidir. Ancak bu hükümetler Bolşevikler tarafından işgal edilmiştir. Önce 1918 yılında Taşkent Komitesi Müslüman hükümeti olan Kokand otonom Müslüman hükümetini ortadan kaldırmakla ilgili karar çıkmış ve 5 Şubat’ta Bolşeviklerin Kızıl askerler ve polisler tarafından şehirde yangınlar başlatılmıştır. Bu üç hükümetin arasında Alaş hükümetinin itibarı yüksekti. Bolşevikler bu hükümetle uğraşmak zorunda kalmış ve aydınlarını zamanla yok etmeye, sürgüne göndermeye ve hapse atmaya çalışmıştır.

Özetle, Ekim Devrimi sonrası Kazakistan’ın sosyalizme geçmeye hazırlığı yoktur. Bolşeviklerin sosyalizmi dışarıdan dayatma ile gerçekleşen gerçekler tarihte gizli – saklı kalmıştır. Rus devriminin getirdiği sonuç, feodalizmden kapitalizme uğramadan sosyalizme geçiş teorisinin bir uygulamasıdır. Bu teori Rusların kendi hâkimiyeti ve istekleri çerçevesinde gerçekleşmiştir. Ancak sosyalizm, Kazak Türklerinin ve Türkistan coğrafyasında yaşayan tüm Türk halkının örf-âdeti, dili ve dinine büyük olumsuz bir etki (iz) bırakmıştır.

KAYNAKLAR

- Ekim Devrimi: Devrim Liderlerinin bakışıyla 1917 yıl. Rus Siyaset Araştırmacılar ve Yabancı Tarihçilerin Hatıraları. Moskova, 1991. (Orijinal adı: Октябрьский переворот: Революция 1917 г. глазами ее руководителей. Воспоминания русских политологов и комментарий Западного историка.-М. 1991).
- Браунин С., Шарфиро Ш., Семіреçе'де Совієтлерін İlk Adımı. Almatı, 1934. (Брайнин С., Шарфиро Ш. Первые шаги Советов в Семиречье.- Алма-Ата. 1934.)
- İşçi Kazak. 1927, 21 Kasım.(Еңбекші қазақ. 1927, 21 қараша.)
- Goloşekin F., Ekim Devrimi'nin Kazancı, /Kazakistan'ın 10 Yıllığı, Almatı, 1930. (Голощекин Ф. Завоевание Октябрьской революции//10 лет Казахстана.- Алма-Ата. 1930)
- Goloşekin F., Kazakistan Sosyalizm Yolunda Yenilenmesi, Almatı, 1931, s.66. (Голощекин Ф. Казахстан на пути социалистического переустройства.-М. - Алма-Ата. 1931. – 66 б.)
- Orlando Figes, A Peoples Tragedy, s. 370.
- Safarov G., Türkistan'daki Çalışmalar Durumu, Yeni Kazakistan Tarihi Kitabı, T 1. Almatı, 2002, s.74, Çokaу M, Sovyetler Bağımlılığı Altında Türkistan, 1993, s.29. (Сафаров Г. Состояния дел в Туркестане//Хрестоматия по новейшей истории Казахстана. Т.1. (Под ред. К.С. Каражанова).- Алматы. 2002. –74 б. Чокаев М. Туркестан под властью Советов-Алматы. 1993. – 29 б.)
- Martnenko N. Alaş Orda, /Belgeler Derlemesi, Almatı, 1992. (Мартыненко Н. Алаш – Орда: Сборник документов. – Алматы. 1992.)